

Literatūras ceļvedis

Nr. 3/2021

Aprīlis

ISSN 2592-8392

"Literatūras ceļveža" aprīļa numurs ceļo pie saviem lasītājiem plaukšanas un ziedēšanas priekšnojautu mēnesī, kad tik labi ir apzināties – viss gada gaišākais un košākais cēliens vēl priekšā. Aprīļa mēnesis bagāts ar daudziem slaveniem rakstošās un radošās jomas jubilāriem, tomēr īpaši šomēnes vēlamies izcelt rakstnieku Jāni Ezeriņu viņa tik nozīmīgajā 130 gadu jubilejā. Cits rakstnieks – Andris Akmentiņš – romānu sērijā "Es esmu..." uzrakstījis ne vien apbrīnojami saistošu un *dzīvelīgu* romānu **"Meklējot Ezeriņu"** par izcilo rakstnieku, kura radošais uzrāviens iezīmējās tieši pirms 100 gadiem; Akmentiņš radījis vēl vienu oriģinālu un asprātīgu dāvanu jubilāram – [vēstuli Ezeriņam no mūsdienu Akmentiņa](#); "Literatūras ceļveža" veidotāji, savukārt, piedāvā literāri kritisku, bet arī personisku vērtējumu par Akmentiņa grāmatu: lasiet to un salīdziniet ar savu viedokli. Jo, mūsaprāt, Ezeriņa par daudz nevar būt; gluži pretēji – ir mests izaicinājums nākamajām paaudzēm: kā tagad, kad esam Ezeriņu *gandrīz atraduši* (ja tas vispār iespējams), to atkal nepazaudēt vēl vismaz 130 gadus. Par Ezeriņa darbu aktualitāti satraukties gan nebūtu pamata – tie tādi ir un būs, tāpat kā cilvēka (latvieša?) nemainīgā daba. Akmentiņš kādā no intervijām Ezeriņu salīdzina ar stiklu: vienlaikus trausls, bet arī izturīgs un ciets.

Otra numura tēma, ko vēlamies izcelt – mūsu mājas bibliotēkas. Precīzāk – to saturs, apjoms, ilgmūžība, nākamām paaudzēm atstātais mantojums. Aizdomāties par to rosina poļu esejista Marčina Vihas ārēji necilā grāmatiņa **"Lietas, kuras es neizsviedu"**. Nelielo, bet saturā ietilpīgo literāro miniatūru pamatā – autora ģimenes pieredzes stāsts. Attiecības starp ģimenes locekļiem, paaudzēm, arī Austrumu bloka valstu iedzīvotājiem nozīmīgi un labi saprotami vēsturiski nozīmīgi akcenti, bet visa centrā – grāmatas, arī citas sīkas vai lielas lietas, kas mūsu tuviniekiem reiz bijušas tik nozīmīgas. Un tomēr – cik daudz no tām varam un vajag saglabāt? Kā tās padarīt saistošas un nozīmīgas saviem dzimtas turpinātājiem? Vai reizēm saviem tuviniekiem neuzliekam pārāk lielu atbildību – izšķiršanos par šo lietu likteni brīdī, kad mūsu vairs nebūs? Kur ir robeža un kā to vispār var izvērtēt? Cik liela nozīme ir subjektivitātes faktoram un cieņai pret cilvēkiem un laiku, no kurienes esam nākuši? Un vēl – vai kāds var pateikt, līdz kādam apjomam varam veidot un līdz kādai bezgalībai glabāt sev sirdij tuvu grāmatu mājas bibliotēkas? Aicinām par visu šo aizdomāties.

Aprīļa numura satura veidotāju komandai pievienojušies vairāki jauni LNB kolēģi – apsveicam un priecājamies par to! Turpinām arī neseno jaunievedumu – iepazīstināšanu ar īpašām, saistošām grāmatām populārākajās svešvalodās (šoreiz – franču).

Lai grāmatu ceļojumi un jaunatklāsmju piedzīvošana neapsīkst!

Sagatavotāji:

LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas vadītāja, profesore Ieva Kalniņa
LNB Speciālo krājumu departamenta Pētniecības sektora vadošās pētnieces Vija Daukšte un Jana Dreimane

LNB Pakalpojumu departamenta Humanitāro un sociālo zinātņu lasītavas nozaru informācijas ekspertes Astra Šmite un Zane Krūmiņa

LNB Pakalpojumu departamenta Tehnoloģiju un dabaszinātņu lasītavas nozaru galvenā bibliogrāfe Pārsla Zute

LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra tīmekļa resursu redaktore Kristīne Deksnē, projektu koordinatore Anda Saldovere, galvenās bibliotekāres Madara Freivalde un Solvita Ozola
Literatūras blogere Līva Alksne (<http://lalksne.blogspot.com>)

Seko un dalies ar
#lnblv

Facebook.com/lnb.lv

Twitter.com/LNB_lv

Instagram.com/lnb.lv

© Latvijas Nacionālā
bibliotēka, 2018

Atbildīgā par izdevumu: LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra projektu
koordinatore Anda Saldovere

Korektore:

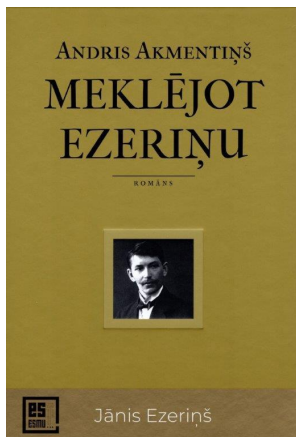
LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra galvenā bibliotekāre Māra Jēkabsone

Maketētāja:

Enija Lukumiete

Grāmatu vērtējumos saglabāts vērtētāju individuālais stils

Ieva Kalniņa:

Akmentiņš, Andris. Meklējot Ezeriņu. Rīga : Dienas Grāmata, 2021. 343 lpp. ISBN 9789934595240.

Romāna nosaukums ir visai precīzs – rakstnieks Andris Akmentiņš mēģina saprast un atminēt cita rakstnieka – Jāņa Ezeriņa – personības un talanta noslēpumu. Līdzīgi kā citos sērijas "Es esmu..." darbos (jau publicēti romāni par Jāni Ziemeļnieku, Ivandi Kaiju un Anšlavu Eglīti), Akmentiņa romāns atbilst vairākām galvenajām biogrāfiskā romāna žanra iezīmēm: autors neapšaubā Ezeriņa talantu un viņa darbu nozīmi latviešu kultūrā, rakstnieka dzīve tiek radīta no bērnības līdz nāvei, raksturoti viņa draugi un darbu ierosmes avoti, nosaukti ievērojamākie darbi un tulkojumi. Ezeriņš spilgti un ticami "ierakstīts" 20. gadsimta sākuma puses sabiedriskajā un vēsturiskajā kontekstā. Romāns "Meklējot Ezeriņu" pašlaik ir pirmais sērijas romāns ar tipiskām biogrāfiskā žanra iezīmēm.

Akmentiņam patīk sižetā izspēlēt literatūrvēsturiskus faktus – piemēram, Ezeriņš, iespējams, kā skolnieks un vēlāk kā skolotājs Lazdonas draudzes skolā noteikti satika vēlāk slaveno latviešu kordiriģentu Haraldu Medni, vēl kā mazu zēnu, kad viņa tēvs tur bija skolotājs. Dažreiz gan fakti tiek arī mazliet piepušķoti – komisks ir Gustava Kluča tēva tēls, bet ziņa, ka Gustavs būtu mācījies Saikavā, informācijas avotos nav atrodamā un neatbilst hronoloģijai. It kā mājiens uz mākslinieku, it kā nē... Romānā spilgti raksturoti vairāki zināmi latviešu rakstnieki, piemēram, Antons Austrīņš un Leons Paegle. Tikšanās reizes ar Austrīņu vienmēr ir košas un radošas, bet īpaši komiskā abu jauno rakstnieku došanās uz ciemā notiekošām kāzām jau vairāk atgādina Akmentiņa fantāzijas radītus notikumus.

Romānu Akmentiņš sadalījis trīs lielās daļās. Pirmā daļa "Mācība" vēsta par Ezeriņa skolas gadiem, īpašu vērību pievēršot Valmieras skolotāju semināra periodam, tajā valdošajam diskusiju un dzejas garam un pirmajiem darba gadiem Lazdonas un Saikavas skolā. Otrā daļa "Karš" notiek Pirmā pasaules kara un Brīvības cīņu laikā. Ezeriņš turpina skolotāja darbu, kādu laiku uzturas Gulripšā (Abhāzijā), kur ārstē slimās plaušas. Vācu okupācijas laikā rakstnieks nonāk cietumā (nav saglabājušies dokumenti, kas norādītu, kāpēc viņš arestēts, uz piecām nedēļām aizturēts un tad atbrīvots), ap to laiku viņš jau nopietnāk pievēršas stāstu un noveļu rakstīšanai. Akmentiņa Ezeriņš noteikti ir labs un talantīgs skolotājs – tas romānā vairākkārt un daudzveidīgi uzsverts: bērni viņu ciena un respektē, ir iedvesmoti turpināt mācīties. Ezeriņš ar bērniem aizrautīgi iestudē teātra izrādes, rūpējas arī par Kurzemes bēgļu bērnu izglītību; skolotāja profesija tajos laikos tiek cienīta (starp citu, par skolotājam strādā arī Ezeriņa sieva un māsa). Akmentiņš uzskatāmi parāda, kā Ezeriņš cenšas atrast laiku dzejošanai, kā sāk rasties stāsti. Pieminētas arī slavenās Ezeriņa piezīmju grāmatiņas. Romāna trešā daļa "Lai nāk Tava valstība!" rāda laiku, kad top vairums Ezeriņa stāstu, noveļu krājumu un tulkojumu, norit viņa ģimenes dzīve, diemžēl arī strauji attīstās tuberkuloze. Jāatzīst, ka dzejas rašanos, kas cieši saistīta ar dzimtās puses dabu un mīlestību, romānā izdodas parādīt organiskāk un pamatotāk, prozas dzirksts tā arī paliek īsti neatklāta. Akmentiņš atklāj Ezeriņa uzskatus par cilvēka dabu un dzīves redzējumu, nāves klātbūtni, kas veido viņa prozas problemātiku un tēlu sistēmu, brīžam pavīd arī Ezeriņa noveļu tēli un motīvi. Ja pirmajās divās daļās stāstītājs galvenokārt ir Ezeriņš, un notiekošo mēs redzam caur viņa skatpunktu vai vismaz vērtējumu, tad trešo romāna daļu veido māsa, sieva, brālēna, vēlākā trimdas rakstnieka Andreja Ruņģa, draugu un paziņu Riharda Valdesa, Antona Bārdas u. c. stāstījumos ietvertais skatījums uz Ezeriņu. Tādējādi romāna autors parāda rakstnieka beidzamo dzīves gadu straujo un nervozo dzīves ritmu, milzīgās, pamazām izsīkstošās darba spējas. Trīs romāna daļas saista spilgtas paša Akmentiņa jaunradītas noveles – "Laika mašīna", "Sony" un "Attālināti. Neredzamā skola". Tajās ar mums sarunājas un uz mūsdienu pasauli lūkojas pats Akmentiņš.

<https://www.dgramata.lv/dg-izdotas-gramatas/dailliteratura/originalliteratura-latviesu/romani/meklejojot-ezerinu>

<https://satori.lv/book/meklejojot-ezerinu>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/ezerinam-viss-ir-iespejams-saruna-ar-andri-akmentinu-par-romanu-meklejojot-ezerinu.a391241>

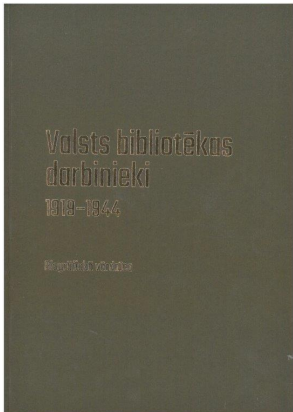
<https://www.delfi.lv/kultura/news/books/vestule-janim-ezerinam-130-gadu-jubileja.d?id=53091899>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/5-gigabaiti-ezerina-gramatas-meklejojot-ezerinu-tapsanas-stasts.a396431>

Atslēgvārdi:

latviešu romāni; Jānis Ezeriņš; skolotāji; rakstnieki

Jana Dreimane:

Valsts bibliotēkas darbinieki, 1919–1944 : biogrāfiskā vārdnīca. Sastādītāja Jana Dreimane. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2021. 223 lpp. Teksts paralēli latviešu un angļu valodā, darbinieku biogrāfijas latviešu valodā. ISBN 9789984850948.

Bibliogrāfs, Misiņa bibliotēkas dibinātājs Jānis Misiņš; bibliotēku darba veicinātājs, bibliogrāfs Voldemārs Caune; valodnieks Alvis Augstkalns; operdziedātāja Herta Štrause; jurists Aleksandrs Pavars; literāti Ernests Arnis, Žanis Unāms, Rihards Rudzītis un citi... Kas viņus vieno? Vai zinājāt, ka šis vienojošais ir darbs Valsts bibliotēkā (tagadējā Latvijas Nacionālā bibliotēka – LNB)? Bibliotekāri pirms simts gadiem. Viņu centieni un vērtības, profesionālās karjeras līkloči, sarežģītie, dažkārt arī traģiskie likteņi Latvijas politiskajās pārmaiņās, ieautie pavedieni latviešu literatūrā, mūzikā, sporta pedagoģijā un zinātnē – tās ir tikai dažas tēmas, kas iezīmējas jaunajā biogrāfiskajā vārdnīcā "Valsts bibliotēkas darbinieki, 1919–1944". LNB jaunizdevumā apkopota informācija par 59 Valsts bibliotēkas darbiniekiem – no lifta dežuranta līdz direktoram – visiem, kuri uzsāka karjeru bibliotēkas pirmajā divdesmitpiecgadē (no dibināšanas 1919. gada augustā līdz otrajai padomju okupācijai, kas Rīgā sākās 1944. gada oktobrī). Katram no šiem darbiniekiem – sava, nozīmīga loma bibliotēkas pamatu izveidē, darba virzienu attīstībā un nepārtrauktībā.

Grāmata ir bagātīgi ilustrēta: darbinieku fotoportretus, grupu uzņēmumus papildina bibliotēkas dokumentu attēli. Interesantākie ir darbinieku fotoportreti – tie ļauj ieskatīties ne tikai bibliotekāru vaibstos, bet arī spriest par 20. gadsimta pirmās puses salonfotogrāfijas iezīmēm, krietni atšķirīgām no mūsdienu tendencēm. Bibliotekāru profesionālās darbības izpratni atvieglo Valsts bibliotēkas personālpolitikas (no dibināšanas 1919. gada augustā līdz atkārtotai padomju okupācijai 1944. gada oktobrī) raksturojums izdevuma ievadā.

Grāmata ir arī mūsu valsts sociālās vēstures izpētes avots, jo Valsts bibliotēkas personāls atspoguļo pirmās Latvijas Republikas inteliģenci savdabīgā šķersgriezumā. Biogrāfijas ļauj spriest par bibliotekāru izcelsmi, izglītību, karjeras iespējām, atalgojumu, aktivitātēm bibliotēkā un citās kultūras nozarēs, arī politikā. Viņu centieni iegūt universitātes izglītību (gandrīz visi studējuši Latvijas Universitātē vai citās augstākajās mācību iestādēs) demonstrē jau tolaik dominējošo priekšstatu par labu izglītību kā veiksmīgas karjeras priekšnoteikumu.

Vienlaikus grāmata aicina aizdomāties par latviešu sieviešu likteņiem 20. gadsimtā – vairāk nekā 60 % bibliotekāru bija sievietes, t. sk. divas trešdaļas – savas ģimenes vienīgās apgādnieces. Sieviešu dzīvesstāsti ļauj secināt, ka, nodibinot ģimeni, viņas parasti pārtrauca profesionālo karjeru, lai vairāk laika veltītu tuviniekiem. Darba gaitas parasti bija atsākas vienīgi dzīvesbiedra smagas slimības, nāves dēļ vai gadījumos, kad viņš tika represēts. Un tomēr – arī 19.–20. gadsimta mijā dzimušās sievietes plānoja savu profesionālo karjeru – par to liecina fakts, ka 16 no 37 Valsts bibliotēkas darbiniecēm bija ieguvušas augstāko izglītību. Diemžēl viņas smagi cieta staļinisma gados: 2 tika represētas, 8 bija spiestas doties trimdā, bet 16 tika pazeminātas amatā vai atlaistas no darba. Padomju okupācijas sākumā bibliotekāru pirmo paaudzi strauji nomainīja jaunās varas izraudzītie kandidāti. Neraugoties uz acīmredzamo lojalitāti padomju varai, iespēju robežās arī viņi centās saglabāt bibliotēkas pamatvērtības (Letonikas un Baltijas vēsturiskā krājuma saglabāšana un papildināšana, bibliogrāfiskā darba turpināšana).

Valsts bibliotēkas speciālistu dzīves un darba vietas aptver visu Latviju. Tiesa, daudzi dzimuši Rīgā, taču bibliotekāru vidū ir arī liepājnieki, jelgavnieki, ventspilnieki, dundadznieces, tukumniece u. c. Daudzi pirmos dzīves gadus aizvadījuši laukos, zemnieku sētā, taču slāpes pēc augstākas izglītības, piemērotāka darba, spraigākas kultūras dzīves un citi motīvi veduši uz Rīgu, kur uzsākta karjera bibliotēkā. Iespējams, viņu centienos, sasniegumos un dzīves grūtībās saskatāma līdzība ar mūsu pašu dzimtu iepriekšējo paaudžu likteņiem. Grāmata būs saistoša ne vien bibliotekāriem, bet arī kultūras vēstures pētniekiem, biogrāfiskās literatūras cienītājiem, plašākam lasītāju lokam.

Par izdevuma pieejamību lūdzam interesēties LNB Draugu telpā, iepriekš sazinoties e-pastā: gaisma@gaisma.lv vai pa tālruni: +371 67843767.

Atslēgvārdi:

Latvijas bibliotēku darbinieki; Latvijas vēsture; biogrāfiskās vārdnīcas

Vija Daukšte:

Rakstu krājumi "Latvijas valstiskuma idejas vēsturiskais ceļš kopējā Eiropas kultūras telpā"

Latvijas valsts simtgades programmas ietvaros Latvijas Nacionālā bibliotēka un Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte no 2017. līdz 2019. gadam īstenoja kopīgu projektu: "Latvijas valstiskuma idejas vēsturiskais ceļš kopējā Eiropas kultūras telpā". Projekta ietvaros notika piecas zinātniskas konferences, kas bija veltītas līdz šim maz pētītiem, sarežģītiem un pretrunīgi vērtētiem procesiem, norisēm un notikumiem mūsdienu Latvijas teritorijā, skatot tos Eiropas politiskās vēstures kontekstā. Latvijas sabiedrības vēsturiskajā apziņā aizvien ir dominējusi tendence šauram lokālam skatījumam uz norisēm kā pašvērtībai. Taču Latvija nav bijusi izgriezta no Eiropas kartes. Saredzēt vēsturiski Latviju Eiropas kartē – tā varētu formulēt šī projekta mērķi. Hronoloģiski projektā aptverta Latvijas vēsture no 13. gadsimta (agrajiem viduslaikiem) līdz Latvijas valsts nodibināšanai 1918. gadā. Konferencēs nolasītie referāti pārtapuši zinātniskos rakstos un publicēti piecos Latvijas Nacionālās bibliotēkas izdotos rakstu krājumos. Zinātnieki no vairākām Eiropas valstīm (Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Vācijas, Austrijas, Somijas, Dānijas, Zviedrijas, Šveices, Čehijas, Ukrainas, Bulgārijas, Rumānijas, Baltkrievijas) iepazīstina lasītājus ar savu jaunāko pētījumu rezultātiem Latvijas vēsturē un rosina refleksijas par līdzīgiem procesiem citviet Eiropā gan laikā, gan telpā. Tā ir īpaša šo pētījumu vērtība un nozīmīgs papildinājums izpratnei par norisēm mūsdienu Latvijas teritorijā līdz valsts dibināšanai 20. gadsimta sākumā. Krājumos publicētās atziņas ļauj izsekot tam, kā latviešu vēsturiski apdzīvotajās teritorijās koeksistencē ar citām tautām dažādu politisko veidojumu varas kopainā veidojās valstiskuma iezīmes, līdzīgi kā tas šajā laikā notika citviet Eiropā, un vienlaikus identificēt atšķirīgo un savdabīgo mūsu vēsturē. Domājot par vēsturisko ceļu uz nacionālo valstiskumu, priekšplānā aizvien izvirzās 19. gadsimts un 20. gadsimta sākums. Šoreiz skats ir vērsts dziļāk pagātnē, lai mēģinātu izcelt vēsturisko mantojumu, kurš radās iepriekšējo gadsimtu politiskajā kultūrā un sagatavoja ceļu uz nacionālo kustību un nacionālu valsti.

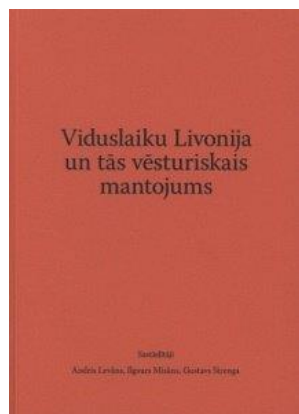
Latvijas vēstures historiogrāfija, jeb vēstures rakstniecība sen nav piedzīvojusi tik plašu tematisku un hronoloģisku aptvērumu. Piecu apkopoto izdevumu mērķauditorija nav tikai akadēmiskās un zinātniskās aprindas, lai gan raksti ir balstīti līdz šim npublicētos vēstures avotos ar precīzām norādēm atbilstoši zinātnisko izdevumu tradīcijām. Tie ir uzrakstīti saistošā valodā, ietver ne vienu vien problemātisku, līdz šim neierastu skatījumu uz Latvijas vēsturi, rosina diskusiju un var ieinteresēt ikvienu, kurš vēlas iegūt jaunas zināšanas mūsu zemes un valsts vēsturē.

Vara, zeme un sabiedrība : politiskās un sociālās transformācijas Austrumbaltijā 12. un 13. gadsimtā. Valsts pirms valsts : 1. konferences rakstu krājums. Rīga : LNB, 2020. 231 lpp. ISBN 9789984850856.

Vara, zeme un
sabiedrība: politiskās un
sociālās transformācijas
Austrumbaltijā
12. un 13. gadsimtā

Sociālā Analīze

Krusta karu laikmets 13. gadsimtā Austrumbaltijā kļuva par vienu no vēsturiskajiem pārmaiņu laikmetiem, iezīmējot gan būtisku pavērsienu reģiona attīstībā, gan aizsākot vēsturiskos laikus šajā reģionā. Mūsdienu Latvijas un Igaunijas teritorijā vikingu laikmetam raksturīgās vadonības sabiedrības krusta karu laikmeta gaitā tika aizstātas ar Romas katoļu kristīgajai pasaulei raksturīgo politisko ietvaru – monarhiski pārvaldītām valstīm. Ziedošajos jeb attīstītajos viduslaikos krusta karu kustība aptvēra gan plašus Rietumu pasaules slāņus, gan dažādās formās un izpausmēs skāra virkni citu Eiropas reģionu, arī Baltiju. Krusta karu laikmets nav viennozīmīgi vērtēts vēstures literatūrā nedz agrākos posmos, nedz šodien. Rakstu krājumā lasītājs iepazīs autoru atšķirīgās attieksmes un vērtējumus par aplūkojamajiem vēsturiskajiem procesiem, neviennozīmīgumu un daudzpusīgumu, kas raksturo mūsdienu izpratni par vēstures procesiem. Arheoloģisko liecību un fragmentāro rakstīto vēstures avotu ziņu izvērtējums ir virzījis arheologus un vēsturniekus pie dažādiem atšķirīgiem secinājumiem. Raksti aptver plašu tēmu loku – vietējās etniskās un kultūras grupas un tajās notiekošās pārmaiņas aizvēstures beigās un krusta karu laikmetā, krusta karu un ar to saistīto kristianizācijas kustību un krusta karu rezultātā ienākušās jaunās iezīmes Livonijā.

Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums. Valsts pirms valsts : 2. konferences rakstu krājums. Rīga : LNB, 2019. 255 lpp. ISBN 9789984850771.

Kas bija viduslaiku Livonija un kāpēc šodien latviešiem un igauņiem būtu par to jādomā? Trīspadsmit krājuma publikāciju autori centušies rast atbildes uz šiem jautājumiem. Latvijas vēstures stāstā par panākumiem, upuriem un zaudējumiem, izcīnot savu valsti 1918. gadā, stāstam par viduslaiku Livoniju šodien vieta vairs īsti neatrodas. Latvijas sabiedrības vēsturiskajā apziņā viduslaiku Livonija ir tāla un sveša. Attieksme pret šo svešo veidojumu, ja tāda ir, lielāko tiesu aizvien ir svārstījusies starp divām galējībām – romantizētu sajūsmu vai naidpilnu noliegumu. Taču tieši viduslaiku Livonija radīja teritoriālo ietvaru, kura vēsturiskajās robežās vēlāk varēja formēties Latvijas un Igaunijas suverēnās valstis. Latviešu un igauņu eiropēiskā identitāte nav domājama bez šiem kopīgās pagātnes gadsimtiem. Livonija ir Latvijas un Igaunijas sabiedrībai atstāts mantojums, kas mums uzliek pienākumus tagadnē. Ļaut iepazīt šodienas lasītājam šo seno vēsturisko reģionu – tādu uzdevumu izvirzījuši šī krājuma publikāciju autori.

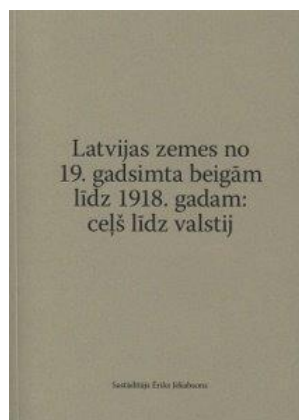
Latvijas teritorija agrīni modernā laikmeta politiskajā dimensijā. 16.–18. gs. Valsts pirms valsts : 3. konferences rakstu krājums. Rīga : LNB, 2019. 215 lpp. ISBN 9789984850795.

Krājumā aplūkotā perioda sākumā saira viduslaiku Livonija, un tai piederējušās zemes ieguva kaimiņvalstis: Zviedrija, Polija-Lietuva, Krievija, Svētās Romas Vācu impērija, kuras tobrīd veidojās par reģiona lielvarām. Šīs valstis piedzīvoja politiskās ietekmes uzplaukumu un modernizācijas procesu diktētas pārmaiņas. Atbilstoši tam tās kārtoja attiecības ar pakļautajām provincēm. Reizē ar minētajām teritorijām arī Livonija savas pastāvēšanas beigu posmā, Kurzemes hercogiste, Pārdaugavas hercogiste, Zviedru Vidzeme, Poļu Inflantija un Krievijas Baltijas guberņas piekopa savu interešu vadītu politiku. Vietējā vara centās sevi noteiktā veidā pozicionēt konkrētās monarhijas ietvaros. Tieši šīs centra un perifērijas attiecības tā brīža valstiskuma attīstības tendenču kontekstā ir grāmatas autoru – pētnieku – uzmanības centrā, pievēršoties gan politiskajām norisēm, gan ar tām saistītajām kultūras izpausmēm agrīni modernajā laikmetā Latvijas teritorijā.

Valsts valstī : Latvija – Krievijas impērijas provinces 19. gadsimtā. Valsts pirms valsts : 4. konferences rakstu krājums. Rīga : LNB, 2020. 223 lpp. ISBN 9789984850870.

Latvijas valstiskuma ģenēze sava skrējiena straujāko gaitu uzņēma 19. gadsimtā, kad relatīvi īsā laikā tapa vairāki svarīgi priekšnoteikumi, kuri tik vitāli nepieciešami nācijas tapšanai un nacionālās atmodas procesam. Izveidojoties labvēlīgai situācijai, šīs norises varēja vainagoties ar valsts izveidi. 19. gadsimts vēstures literatūrā bieži tiek dēvēts par garo gadsimtu, kas aizsākās ar Franču revolūciju 1789. gadā un noslēdzās ar Pirmo pasaules karu. Šis garais gadsimts Latvijas vēsturē ir ieņēmis savdabīgu un ļoti izšķirošu vietu. Iespējams, tas ir izšķirošais gadsimts Latvijas valsts tapšanas stāstā. Tajā laikā formējās latviešu nācija, sevi pieteica nacionālās atmodas kustība. Latviešu zemnieks kļuva par zemes īpašnieku. No jauna bija jāveido attiecības starp politiskās un saimnieciskās varas turētāju vācbaltiešu muižniecību un latviešu zemniecību. Pēterburga, savukārt, pieteica impērijas unifikācijas un rusifikācijas politiskos plānus. Rakstu autori meklē jaunus faktus un to skaidrojumus, interpretācijas, lai dziļāk ieraudzītu šo procesu kopsakarības un mijiedarbību.

Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam : ceļš līdz valstij. Valsts pirms valsts : 5. konferences rakstu krājums. Rīga : LNB, 2020. 303 lpp. ISBN 9789984850924.

Noslēdzošais piecu rakstu krājumu kopas izdevums veltīts vien dažiem gadu desmitiem Latvijas vēsturē, taču tās bija desmitgades, kurās notikumi risinājās strauji un situācijas veidojās sarežģītas, bet to iznākumi – liktenīgi. Autori, balstoties uz plašu jaunatklātu vēstures avotu bāzi, aplūko sarežģīto un specifisko situāciju Latvijā gadsimtu mijā – 1905. gada revolūciju un tās nozīmi ceļā uz neatkarību, Baltijas guberņu pārvaldes un latviešu sabiedrības attiecības pēc 1905. gada revolūcijas notikumiem, politiski un saimnieciski ietekmīgās Latvijas sabiedrības daļas – vācbaltiešu – vietu un lomu notikumu gaitā. Kāds bija latviešu politiskās domas (nācijas nākotnes) redzējums pirms Pirmā pasaules kara? Ko domāja un kā rīkojās viens no ievērojamākajiem politiskajiem spēkiem – sociāldemokrāti maziņieki – neatkarības

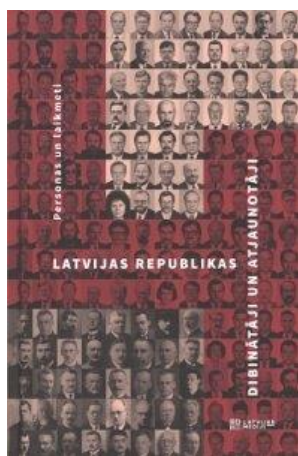
pasludināšanas priekšvakarā, un kā tas ietekmēja notikumu gaitu? Pirmo reizi Latvijas historiogrāfijā vienuviet sniegta iespēja salīdzināt reģiona tautu attīstības ceļu 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs, dodot iespēju pilnīgāk izprast mūsu nācijas un valsts vietu un lomu Eiropas vēsturē. Aplūkoti notikumi Lietuvā, Somijā, Polijā, Baltkrievijā, kā arī Rumānijā un Bulgārijā. Galvenā vērība pievērsta Latvijas kaimiņzemju vēsturei, taču aplūkots arī Bulgārijas un Rumānijas attīstības ceļš, saskatot daudz līdzību ar Latviju un kaimiņvalstīm, turklāt arī atšķirības ļauj pilnvērtīgāk novērtēt un izprast Latvijai raksturīgās likumsakarības, procesus un norises.

Par rakstu krājumu pieejamību lūdzam interesēties LNB Draugu telpā, iepriekš sazinoties e-pastā: gaisma@gaisma.lv vai pa tālruni: +371 67843767.

Atslēgvārdi:

Latvijas vēsture; Latvijas valstiskums; 12.–20. gadsimts

Zane Krūmiņa:

Krūmiņš, Gatis, Šiliņš, Jānis. Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji : personas un laikmets. Zinātniskie recenzenti: Dr. hist. Daina Bleiere, Dr. hist. Valters Ščerbinskis. Rīga : Latvijas Mediji, 2020. 431 lpp. ISBN 9789934157714.

Izdevniecība "Latvijas Mediji" 2020. gadā laidusi klajā vēsturnieku Gata Krūmiņa un Jāņa Šiliņa kopdarbu "Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji : personas un laikmets". Grāmatas autori uzsver, ka pirmā ierosme šī izdevuma tapšanai saņemta no 4. maija Deklarācijas kluba. Sadarbībā ar kluba prezidenti Veltu Čebotarenoku un pārējiem biedriem, grāmatas autori izveidoja izdevuma koncepciju, Latvijas dibināšanas un atjaunošanas procesu skatījumu iecerot tvert caur vienotu prizmu, lielu uzsvāru liekot uz Latvijas Tautas padomes locekļu un Augstākās Padomes deputātu biogrāfijām un ar to palīdzību raksturojot abus Latvijas vēsturē sarežģītos un neviennozīmīgi vērtētos mūsu valsts izveides posmus. Lai paspīlgtinātu grāmatā ietvertās informācijas uztveršanas iespējas, autori izmantojuši arī digitālās tehnoloģijas. Digitālajā platformā "Overly" nofilmētas 33 padziļinātas intervijas ar Augstākās Padomes deputātiem, kas kā unikāla vēstures liecība nu ir pieejamas mūsdienu sabiedrībai un nākamajām paaudzēm.

Izdevuma pirmajā daļā "18. novembris un 4. maijs: kopīgais un atšķirīgais" autori uzsver abu būtisko datumu atgriezenisko saikni: bez 18. novembra nebūtu 4. maija, jo nebūtu, ko atjaunot. Savukārt bez okupācijas nebūtu 4. maija, nebūtu nepieciešamības atjaunot valstisko neatkarību, jo tā nebūtu atņemta. Krūmiņš raksturo vēsturisko un politisko ainu, starptautisko kontekstu un sabiedrībā valdošo noskaņojumu, uzsverot, ka 1918. gada 18. novembrī Latvijas Republikas proklamēšana bija revolucionārs akts, un pašiem lēmuma pieņēmējiem (Latvijas Tautas Padomei) nebija vēlētas institūcijas statusa un vēlētāju piešķirta mandāta. Svarīgi, ka gan Latvijas valsts proklamēšanas, gan neatkarības atjaunošanas būtiskākais priekšnosacījums bija ticība nacionālajiem ideāliem un demokrātiskajām vērtībām. Nodaļā "1918. gads. Laikmeta raksturojums" autori aplūko vēsturisko un ģeopolitisko kontekstu un stāsta par Latvijas sabiedrībā piedzīvotajām grandiozajām politiskajām, ekonomiskajām, sociālajām un demogrāfiskajām transformācijām. Aprakstīts Latvijas Tautas padomes izveides process un neatkarības proklamēšana. Pēc līdzīgiem principiem veidota arī nodaļa "1990. gads. Laikmeta raksturojums", kuras ievaddaļā autori iepazīstina ar vēsturisko un ģeopolitisko kontekstu, īpaši pievēršoties Latvijas Tautas frontes dibināšanas procesam, 1990. gada Augstākās Padomes vēlēšanām un to rezultātu analīzei. Atsevišķa apakšnodaļa veltīta 4. maija Neatkarības deklarācijas izstrādei un pieņemšanai. Manuprāt, visinteresantākās gan faktogrāfiski, gan emocionāli ir 176 personību biogrāfijas, kuras ir grāmatas centrālais vēstījums: 38 Latvijas Tautas padomes locekļu biogrāfijas, kuri 1918. gada 18. novembrī proklamēja Latvijas Republiku, apvienotas nodaļā "Dibinātāji", savukārt 138 1990. gada 4. maijā par neatkarības deklarāciju balsojušo Augstākās Padomes deputātu biogrāfijas atrodas nodaļā "Atjaunotāji". Jānis Akuraters, Bruno Kalniņš, Atis Ķeniņš, Miķelis Valters, Kārlis Ulmanis, Gustavs Zemgals, Mārgers Skujenieks, Juris Bojārs, Dainis Īvāns, Tālavas Jundzis u. c. – aiz katra no šiem labi zināmajiem vārdiem varam redzēt daudzpusīgi piepildītu dzīvi un atšķirīgu likteni.

Grāmatai pievienots plašs izmantoto vēstures avotu un citu resursu saraksts, kā arī uzskatāms vizuālais materiāls. Varam aplūkot interesantas un retas fotogrāfijas no 4. maija Deklarācijas kluba arhīva, Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Vēstures arhīva, Latvijas Republikas Saeimas arhīva un citiem Latvijas muzeju un privātpersonu krājumiem. Izdevums tapis ar valsts pētījumu programmas "Vērtības darbībā" atbalstu.

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/195040-latvijas_republikas_dibinataji_un_atjaunotaji.html

<https://lvportals.lv/dienaskartiba/315462-tiek-izdota-gramata-latvijas-republikas-dibinataji-un-atjaunotaji-2020>

Atslēgvārdi:

Latvijas vēsture; pirmās brīvvalsts periods (1918–1940); Trešā Atmoda (1987–1991); Latvijas politiķi

Pārsla Zute:

[Forands, Ilgvars. Latvijas sporta apskats.](#) Rīga : Latvijas Izglītības fonds, 2020. 600 lpp. ISBN 9789934841354.

Latvijas Izglītības fonds 2020. gada nogalē izdevis grāmatu "Latvijas sporta apskats". Grāmata aptver laikposmu no sporta pirmsākumiem līdz pat 2020. gadam. Galvenā tematika dalāma divos blokos – sporta pārvalde un sportistu sasniegumi. Sākumā lasām par fiziskās audzināšanas un sporta aizsākumiem Latvijā jau 19. gadsimtā, ko savā ziņā veicināja vācbaltieši, bet vēlāk – jaunlatvieši un jaunstrāvnieki. Sporta pārvaldes darbības posmi aprakstīti hronoloģiski – sporta pārvalde brīvajā Latvijā, otrās PSRS okupācijas un Otrā pasaules kara laikā, pēckara okupācijas periodā un laikā pēc neatkarības atgūšanas. Pēdējais minētais periods dalīts pa gadiem, ļaujot izsekot sporta attīstības virzošajiem un kavējošajiem faktoriem, sportistu dzīvei un sportiskajām norisēm.

Jāmin, ka jau agrāk izdotas grāmatas par atsevišķu sporta veidu vēsturi, sportistiem, sporta sacensībām, tāpēc detalizētu informāciju par atsevišķu sporta veidu vēsturi šeit neatradīsim. Sportistu sasniegumi sistematizēti atbilstoši sporta pārvaldes periodiem, tomēr pamatā akcentēti panākumi lielākajos sporta pasākumos, publicēti sportistu biogrāfiskie apraksti, vēsturiskie notikumi ārpus grāmatā esošās vēstures periodizācijas, lai parādītu cēloņsakarības. Atsevišķa nodaļa sagatavota kā veltījums Latvijai simtgadē. Aprakstīti masu sporta pasākumi Latvijas jubilejas gadā, kā arī mūsu sportistu sasniegumi starptautiskās sporta spēlēs. Tabulā apkopots 100 gadus Latvijas sportistu olimpiskajos sporta veidos izcīnīto medaļu saraksts. Kā saskaitījusi Latvijas Sporta veterānu – senioru savienība, izrādās, ka Latvijas sportisti pasaules arēnās izcīnījuši kopumā 1413 dažāda kaluma medaļas, t. sk. 722 zelta. Pēdējā nodaļā lasām par Latvijas sportiskajām veiksmēm 2020. gadā.

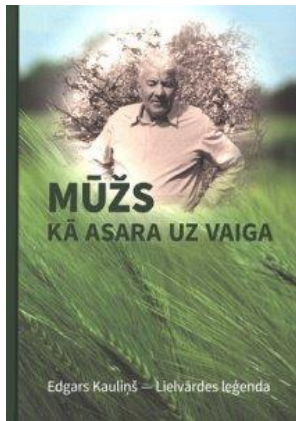
Apjomīgā izdevuma autors ir pedagoģijas doktors, profesors Ilgvars Forands. "Latvijas sporta apskata" sagatavošanai viņš veltījis trīs gadus. Grāmata izdota nelielā, vien 500 eksemplāru tirāžā. Izdevums adresēts sporta interesentiem. Izmantojams arī kā mācību līdzeklis topošajiem sporta speciālistiem. Papildināts ar apjomīgu resursu uzskaitījumu.

<https://www.reitingi.lv/lv/news/kultura/139849-gramata-par-latvijas-sportu.html>

<https://enciklopedija.lv/skirklis/4839-Latvijas-liel%C4%81kie-pan%C4%81kumi-sport%C4%81>

Atslēgvārdi:

Latvijas sporta vēsture; sporta menedžments; Latvijas sporta rekordi

Guļevska, Lia. Mūžs kā asara uz vaiga : Edgars Kauliņš – Lielvārdes legenda. Lielvārde : Lielvārdes novada pašvaldība, 2020. 349 lpp. ISBN 9789934896507.

Lielvārdes novada pašvaldība 2020. gada nogalē izdevusi grāmatu par īpašu cilvēku, kolhoza "Lāčplēsis" dibinātāju un pirmo valdes priekšsēdētāju Edgaru Kauliņu, tautā sirsnīgi dēvētu par Kauliņtēvu (1903–1979). Grāmatas ievaddaļā caur laikabiedru atmiņām iepazīstamies ar Kauliņtēva biogrāfiskajiem dzīves datiem. Atsevišķā nodaļā lasām par viņu kā vadītāju, kuram pirmajā vietā visos laikos un notikumos bijusi cilvēcība, kurš pats bijis allaž godīgs un godīgumu sagaidījis arī no līdzcilvēkiem. Kauliņtēvam nebija "augstu skolu" izglītības, bet viņš bija vienkāršs, sirdsgudrs un pamatīgs zemnieks, kuram uzticējās un kurā ieklausījās. Interesanti, ka kolhozs "Lāčplēsis" tika nodibināts 1948. gada Līgo dienā. Līdz ar to "Lāčplēsi" katru gadu bija atļauts līgot, jo bija taču saimniecības jubileja! Priekšsēdētājs nekad akli neuzklausīja bezjēdzīgas augstākstāvošas priekšniecības pavēles, bet komandā ar saviem cilvēkiem vienkārši darīja darāmo. Lielvārdiešu atmiņās iepazīstam cilvēku, kurš atļāvās būt godīgs negodīgā laikmetā, kurš bija vadošā amatā, bet nekam neļāva "pielipt pie savām rokām", kurš aizstāvēja varas pazemotos un mācēja atšķirt labo no ļaunā. Atsevišķās nodaļās lasām par paliekošo Kauliņtēva personības ietekmi uz jauno paaudzi un Latvijas kultūru. Grāmatas veidotāja un sastādītāja ir radiožurnāliste Lia Guļevska sadarbībā ar redaktoriem Anastasiju Neretnieci un Rūtu Kolužu. Kā raksta grāmatas redaktore: "Zemes spēks, krietnums un mīlestība runā no šīm lappusēm. Atmiņu rakstītāji ir uzcēluši savam priekšsēdētājam vēl vienu pieminekli. Tas izstaro gaismu un siltumu."

<https://www.youtube.com/watch?v=AGBqMcbDWyY>

<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/cilvekstasti/edgara-kaulina-legenda-jeb-ka-kolhoznieks-laudis-no-deportacijam-i-zqlabis.a175047>

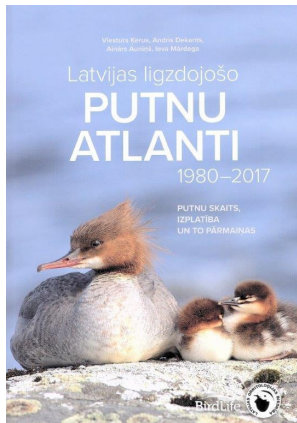
<https://www.filmas.lv/movie/1361/#>

<https://l1.lsm.lv/lv/raksts/istenibas-izteiksme-15-minutes/ka-edgars-kaulins-jeb-kaulintevs-pasargajis-savus-kolhozniekus-n.a65785/?highlight=Edgars%20Kauli%C5%86%C5%A1>

<https://www.la.lv/kaulinteva-mantojums>

Atslēgvārdi:

Edgars Kauliņš; Lielvārdes novada vēsture; kolhozs "Lāčplēsis"; atmiņas par kolhozu laikiem

Kerus, Viesturs. Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017 : putnu skaits, izplatība un to pārmaiņas. Rīga : Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 2021. 512 lpp. ISBN 9789984974750.

Latvijas Ornitoloģijas biedrības jaunākajā izdevumā rodama informācija par visām vairāk nekā 200 Latvijā ligzdojošo putnu sugām, to skaitu un izplatību. Katrai putnu sugai atvēlēto grāmatas atvērumu ilustrē putnu un to ligzdošanas dzīvotnes fotogrāfijas, kuras autoram dāvinājuši vairāk nekā 40 fotogrāfi. Ligzdojošo putnu izplatība Latvijā mērogā kartēta četras reizes: 1980.–1984., 1985.–1989., 2000.–2004. un 2013.–2017. gadā. Izdevumā apkopoti visu četru pētījumu rezultāti, dodot iespēju novērtēt, kā mainījusies ligzdojošo putnu izplatība no 20. gadsimta 80. gadiem līdz 2017. gadam. Vērtēta arī ligzdojošo putnu sugu apdraudētības pakāpe. Grāmatā atspoguļotas putnu populāciju aptvēruma pārmaiņas, balstoties uz sistemātiskām ligzdojošo putnu uzskaitēm. Dokumentēts, piemēram, baltā gārņa, jūras ērgļa, dzērves un vidējā dzeņa populācijas uzplaukums, kamēr zaļās vārnas, dzeltenās cielavas, vistu vanaga, mājas zvirbuļa un citu sugu izplatība Latvijā ir samazinājusies. Trīsdesmit septiņu gadu laikā pilnībā nomainījušās divas balto stārķu, trīs ūpju, piecas meža pīļu, astoņas mājas strazdu un astoņpadsmit svīrlīšu paaudzes.

Grāmatas autori ir Viesturs Ķerus, Andris Dekants, Ainārs Auniņš un Ieva Mārdega, taču apkopotā informācija balstīta uz 1930 putnu pazinēju un ornitologu novērojumiem. Izdevuma beigās ievietots atlantu veidotāju saraksts un formulēti turpmākie ligzdojošo putnu monitoringa, izpētes un aizsardzības uzdevumi. Izdevuma veidošanu atbalstījušas daudzas privātpersonas, uzņēmumi, organizācijas, valsts iestādes, t. sk. starptautiskās dabas aizsardzības organizāciju savienības "BirdLife International" partneri Zviedrijā ("BirdLife Sverige") un Nīderlandē ("Vogelbescherming Nederland"), arī Latvijas Vides aizsardzības fonds, Dabas aizsardzības pārvalde, grāmatu papīra zīmols "Arctic Paper" un citi. Nenoliedzami, šis ir pēdējo gadu apjomīgākais un informatīvi bagātākais izdevums par putniem Latvijā.

<https://dabasdati.lv/lv/article/nakusi-klaja-gramata-ligzdojoso-putnu-atlanti-1980ndash2017rdquo>

<https://lvportals.lv/dienaskartiba/322593-jaunizdots-airopas-ligzdojoso-putnu-atlants-palidzes-apzinat-biologisko-daudzveidibu-eiropa-2020>

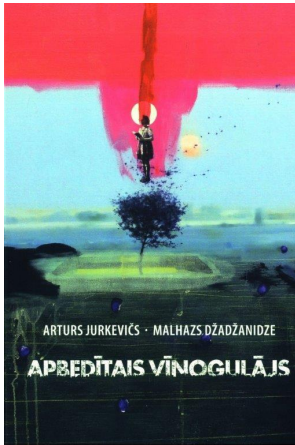
<https://www.ebba2.info>

<https://www.lob.lv>

Atslēgvārdi:

Latvijas Ornitoloģijas biedrība; putni Latvijā; putnu ģeogrāfiskā izplatība; putnu monitorings

Kristīne Deksnē:

[Jurkevičs, Arturs. Apbedītais vīnogulājs.](#) Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2020. 400 lpp. ISBN 9789984238289.

Uzsākot sagatavošanās priekšdarbus un stiprinot savu personisko kapacitāti dalībai projektā, kas saistīts ar Austrumvalstu konfliktu skartajiem reģioniem, nolēmu izlasīt Artura Jurkeviča un Malhaza Džadžanidzes dokumentālo romānu "Apbedītais vīnogulājs". Grāmatas formā iedzīvinātā stāsta pamatā ir patiesi notikumi. Romāna darbība risinās Abhāzijā, nelielā kūrortpilsētiņā pie Melnās jūras 1992.–1993. gadā, kad starp gruzīniem un abhāziem negaidot izceļas karadarbība. Tā laika notikumi skatīti jauna gruzīnu puiša Malhaza acīm, aprakstot viņa bēgšanas ceļu no kara zonas un apkārt notiekošā izraisītās emocijas. Grāmata lika aizdomāties par daudziem filozofiskiem un eksistenciāliem jautājumiem. Kāpēc joprojām pasaules problēmu un konfliktu risināšanai tiek izvēlēta tik arhaiska cīņas forma kā karš? Ko karā nozīmē būt uzvarētājam? Kāpēc cilvēks, kuram rokās tiek ielikts ierocis, mēdz zaudēt savu cilvēcību? Kā sadzīvot ar apziņu, ka esi nogalinājis cilvēku? Ko katrs no mums izprot ar vārdu "brīvība", un kāda ir tās cena? Un galu galā – kas seko PĒC TAM?

Lasot grāmatu, centos izprast gruzīnu mentalitāti un vērtību sistēmu veidojošās komponentes. Visiem zināms, ka gruzīni ir izslavēti ar viesmīlību, kas liek atvērt savas mājas durvis un sirdis gan savējiem, gan svešiniekiem. Ja man pēc šīs grāmatas izlasīšanas būtu jānosauca trīs stūrakmeņi jeb vērtības, kas raksturo gruzīnus, tad tās būtu: ticība Dievam, gods un cieņa (kas bieži vien ir nozīmīgāki pat par dzīvību) un ģimenes saites, kuras ir tik stipras, ka šķiet sataustāmas pat caur grāmatas lappusēm.

Uzsākot lasīt šo grāmatu, cerēju, ka tā man sniegs dziļāku izpratni par Gruzijas politisko un reliģisko situāciju, tradīcijām, mentalitāti un vērtību sistēmu. Bet, īpaši to negaidot, ieguvu daudz vairāk – saņēmu emocijas, kas turpināja izraisīt dvēseles vilņošanos arī pēc grāmatas aizvēršanas.

Arturs Jurkevičs ir jauns vārds latviešu literatūrā. Ar tekstiem viņš aizrāvēs jau no jaunības, studējis žurnālistiku Latvijas Universitātē, strādājis medijos, bet "Apbedītais vīnogulājs" ir viņa pirmā grāmata. Turklāt tā tapusi Gruzijā, kur pašlaik atrodas autora mājas. Grāmata sarakstīta Artura dzimtajā krievu valodā un tulkota latviski. Pēc paša autora teiktā, šobrīd top grāmatas turpinājums. Vērā ņemams arī fakts, ka rakstniece Nora Ikstena romānu pēc izlasīšanas nodēvējusi par meistarīgi un aizrautīgi uzrakstītu cilvēkstāstu.

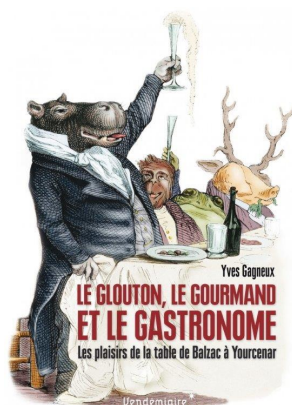
<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/labriit/apbeditais-vinogulajs-ar-dokumentalu-romanu-literatura-debite-a.a136554>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/izdots-artura-jurkevica-un-malhaza-dzadzandzes-dokumentalais-romans-apbeditais-vinogulajs.a380507>

Atslēgvārdi:

Abhāzijas un Gruzijas vēsture; autobiogrāfiskā proza

Astra Šmite:

Gagneux, Yves. Le glouton, le gourmand et le gastronome : les plaisirs de la table de Balzac à Yourcenar. Paris : Vendémiaire, 2020. 244 lpp. ISBN 9782363583413.

Vairumam no mums nav noslēpums, ka gastronomijas tradīcijas allaž bijušas nozīmīga Francijas kultūras daļa. Pirms desmit gadiem tā iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Tāpēc nešķiet pārsteidzoši, ka tapusi īpaša grāmata par franču gastronomiju un literatūru. Grāmatas autoram Īvam Gaņē ir mākslas un arheoloģijas zinātņu doktora grāds, un šobrīd viņš ir Parīzes Balzaka mājas-muzeja (*la maison de Balzac*) direktors.

Franču gastronomija un tai raksturīgā galda kultūra izveidojās un nostiprinājās 19. gadsimtā. Gastronomijas tēmai rakstnieki Francijā pievērsušies jau ļoti sen, un Gaņē bijis ārkārtīgi aizraujoši salīdzināt dažādu autoru atšķirīgo skatījumu uz maltītēm. Simtiem autoru ir aprakstījuši viesību galdus, tomēr grūti būs atrast atkārtošanos. Katrs to darījis no sava skatpunkta un saskatījis to, ko vēlējies redzēt. Piemēram, Teofils Gotjē redzējis brīnišķīgu gastronomisku kluso dabu, savukārt Balzaku interesē tas, kas notiek pie galda. Dimā vairāk interesē ēdiena izcelsme, bet Koleti – garšas izjūtas utt.

Autors aplūkojis gastronomijas atainojumu franču literatūrā sākot ar grāfa Montekristo viesību aprakstu līdz sirreālajām ainām Andrē Pjēra de Mandiarga daiļradē. Gūstam ieskatu daudzu redzamāko franču literatūras autoru daiļdarbos, kuros detalizēti aprakstītas viesības un citas maltītes. Grāmatā izmantoti piemēri no Teofila Gotjē, Aleksandra Dimā, Gijoma Apolinēra, Onorē de Balzaka, Gistava Flobēra, Gija de Mopasāna, Stendāla, Fransuā Moriaka, Emīla Zolā u. c. darbiem. Bieži pieminēta un citēta latviešu lasītājiem jau labu laiku pieejamā Brijā-Savarēna grāmata "Garšas fizioloģija". Autors pētījis franču mielastu un galda kultūras niānses no visdažādākajiem aspektiem, rakstnieku darbos meklējis atbildes uz, piemēram, šādiem jautājumiem: Kas ir "pareizi", atrodoties pie galda? Vai sievietes drīkst izrādīt labu apetīti? Vai mums vajadzētu priecāties par iespēju labi paēst, zinot, ka daudzi cieš badu? Vai gardēžu maltīte pieejama tikai bagātajai elitei, vai ikvienam?

Levadā aplūkota rakstniecības un augstās pavārmākslas saistība. Autors aicina lasīt uzmanīgāk un... ēst labāk. Grāmata sastāv no divām daļām – pirmā "No virtuves līdz šķīvī un no salona līdz ēdamzālei", otrā "Uzņemt viesus un doties viesos". Gaņē ar savu pētījumu sniedz iespēju gūt vai padziļināt zināšanas par franču galda kultūru caur rakstnieku un dzejnieku daiļrades lappusēm, kā arī vēlreiz apliecinājis, ka kulinārija ir māksla.

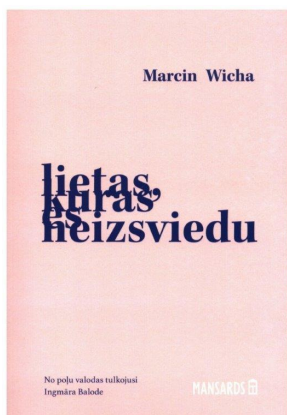
Grāmata pagaidām pieejama tikai franču valodas pārzinātājiem, un ir rodama arī LNB krājumā.

<https://www.editions-vendemiaire.com/catalogue/collection-chroniques/le-glouton-le-gourmand-et-le-gastronome-yves-gagneux>

Atslēgvārdi:

franču gastronomijas tradīcijas; ēdienreīžu rituāls; franču literatūra

Anda Saldovere:

Viha, Marčins. Lietas, kuras es neizsviedu. No poļu valodas tulkojusi Ingmāra Balode. Rīga : Mansards, 2021. 191 lpp. ISBN 9789934122484.

“Agrāk es domāju, ka mēs atceramies cilvēkus, kamēr spējam viņus aprakstīt. Tagad es uzskatu, ka ir otrādi: viņi ir ar mums kopā, kamēr vien mēs neprotam to izdarīt.” Tā ir rindkopa no poļu grāmatu dizainera, esejista, bērnu grāmatu rakstnieka Marčina Vihas grāmatas ievada. Grāmatas, kura nosaukta par eseju krājumu, tomēr īsti neatbilst šī žanra apzīmējumam tā plašākā izpratnē. Šī grāmata ir kas vairāk. Tas ir plūstošs stāsts par lietām un par cilvēkiem. Par atmiņām un to tālāknodošanu nākamajām paaudzēm. Par cieņu un attiecību sakārtošanu ar savu dzimtu. Šķiet loģiski, ka goda vieta stāstā atvēlēta grāmatām. Un vēstījumam, ko spējam/protam no tām nolasīt – arī tad, kad mūs atstājušo vecāku dzīvoklī esam dilemmas priekšā: ko paturēt, no kā – atteikties. Un vēl: kādi ir viņu dzīvei veltītie pēdējie vārdi, kurus mēs vēlētos sadzirdēt savu vecāku atvadu ceremonijas runā? Atmiņas par mūžībā aizgājušajiem vecākiem ir smeldzīgas, tomēr lasītājam tās tiek pasniegtas viegli, taktiski, ar smalku humoru un bezgalīgu maigumu, turklāt tik daudz tverams vien zemtekstos! Poļu literatūrzinātnieks Mareks Zaleskis, apbalvojot grāmatas autoru par poļu nācijai nozīmīgo vēstījumu, to formulējis tā: “Marčins Viha raksta par maigumu, par kuru mēs ikdienā kaunamies, un dara to tā, ka mums vairs nav par ko kaunēties.” Vecāku rakstura īpašības, iepirkšanās un lietu kārtotāšanas ainas, telefona sarunas – tik daudz smalku, pēc vecāku aiziešanas – arī vairs ne tik kaitinošu detaļu. Maza apjoma grāmatā ietilpināta apbrīnojami plaša tematika, piemēram, poligrāfijas ekonomiskās situācijas un progresu raksturojums, jo šo jomu autors labi pārzina. Vai arī – pavārgrāmatu un žurnālu recepšu lapas kā mātes sev gatavots pūrs mūžīgai lietošanai nākamajām paaudzēm... Grāmata “Lietas, kuras es neizsviedu” ir arī skarba un reālistiska ne vien poļiem, bet visām Austrumu bloka valstīm zīmīgu politisko norišu un raksturīgu nacionālo iezīmju un paradumu vēsture – vairāk nekā pusgadsimta garumā. Daudz kas tik pazīstams – vismaz vidējās un vecākās paaudzes lasītājam. Paldies tulkotājai Ingmārai Balodei, ka viņa pati šo grāmatu ieraudzīja un iztulkoja. “Sapņojot par lietām, mēs atkāpjamies bērnībā. Neaizsniedzami priekšmeti palīdz koncentrēt skumjas vienā vienīgā formā. Aprakstīt to, kā man pietrūkst.”

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/cienijamie-lasitaji/marcina-vihas-darbs-lietas-kuras-es-neizsviedu-atgriesanas-pagat.a142827>

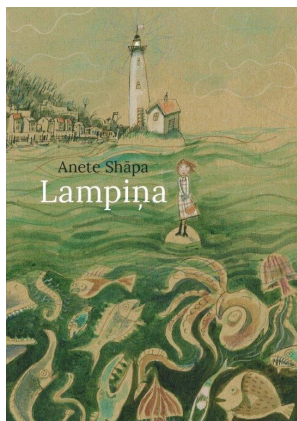
<https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/musu-lietu-un-vardu-stasti-marcina-vihas-gramatas-lietas-kuras-es-neizsviedu-recenzija-14260412>

<https://sibillasgramatas.wordpress.com/2021/03/23/marcins-viha-lietas-kuras-es-neizsviedu>

Atslēgvārdi:

poļu autoru esejas

Madara Freivalde:

Shāpa, Anete. Lampiņa. No nīderlandiešu valodas tulkojusi Aija van Hooff-Mišķine. Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2020. 320 lpp. ISBN 9789984237886.

Šis ir stāsts par jūru: par jūras laupītājiem un jūras briesmoņiem, par jūras klātesamību un jūras spēku, arī par bāku pie jūras. Grāmata paredzēta bērnu auditorijai, taču es ieteiktu to izlasīt arī pieaugušajiem. Lasot nīderlandiešu autores Anetes Shāpas grāmatu par mazu meiteni Emīliju, kura tiek aizvesta prom no savas ikdienišķās vides, sava tēta, savas bākas un pienākumiem, tā vien gribas apbrīnot meitenes gribasspēku, drosmi un spēju racionāli domāt un rīkoties sarežģītās situācijās. Grāmatas sākumā viņa nonāk admirāļa Melnajā namā, kur dzīvo Marta ar diviem dēliem un briesmonis. Brīdī, kad Emīlija jeb Lampiņa ierodas Melnajā namā, tajā valda juceklis un haoss. Pāiet laiks, kamēr Lampiņa iegūst nama iedzīvotāju uzticību. Lampiņas vēlme būt klātesošai ir tik spēcīga, ka ātri vien Marta, Niks, Lennijs un divi mājā mītošie suņi priecājas par viņas klātbūtni. Lai šo stāstu padarītu noslēpumaināku un aizraujošāku, Melnajā namā mitinās vēl kāds. Kāds, kurš dzīvo nama pašā augšā un it kā ir briesmonis! Lampiņai ļoti interesē, kas šis briesmonis īsti ir, tāpēc viņa mēģina ar to sadraudzēties. Liels atbalsts viņai ir Lennijs – Martas dēls, kurš ir jau paaudzies bērns ar speciālām vajadzībām. Sižetam attīstoties, Lampiņa, pateicoties iespējai būt Melnajā namā, piedzīvo tādu notikumu un emociju virpuli, ka to grūti pat aptvert.

Grāmatā attēlotie notikumi ir fantāzijas un realitātes apvienojums, taču nepamet sajūta, ka tieši šāds sižets varētu risināties arī īstenībā, kādā klusākā ciematā, valstī pie jūras. Teju ikviens no mums ir bijis Lampiņas situācijā – atrauts no komforta zonas, bez paskaidrojuma aizsūtīts citur, kur bez ierunām jāspēj pielāgoties jaunajai situācijai. Lampiņa, būdama bērns, šo situāciju uztver salīdzinoši mierīgi. Arī pieaugušajiem būtu jāiemācās saglabāt mieru un katrā situācijā atrast kaut ko pozitīvu, jo tas var rezultēties ar jaunu draudzību, sevis iepazīšanu un pilnveidošanu, kā arī dzīves pieredzi. Stāstā būtiska loma atvēlēta jūrai – tā ir kā atbalsts, mierinājums, brīvība... Kaut kas tāds, pie kā gribas atgriezties. Gluži tāpat kā dzīvē – ikvienam no mums ir vieta, kurā mēs esam mīlēti un jūtamies īpaši labi.

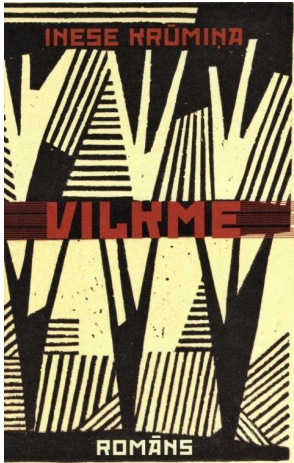
Grāmatas sižets aizraus ikvienu lasītāju. Aijas van Hooff-Mišķines tulkojums ļauj izbaudīt katru lappusi, izdevums lasās raiti, jo ir neizsakāma vēlme uzzināt, kas notiks tālāk. Vai Lampiņai izdevās sadraudzēties ar briesmoni? Varu atklāt tikai to, ka sestais logs un vēlme justies brīvam palīdzēja viņam izrauties no ikdienas noslēgtības un ļāva būt vidē, kur viņš jūtas vislabāk.

<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/lampina-romans-jaunakiem-lasitajiem-par-drosmi-un-attiecibam-a359669>

<https://www.diena.lv/raksts/kd/gramatas/izdots-niderlandiesu-makslinieces-un-rakstnieces-anetes-shapas-romans-berniem-lampina-14241121>

Atslēgvārdi:

nīderlandiešu bērnu literatūra

Krūmiņa, Inese. Vilkme. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 384 lpp. ISBN 9789934088315.

Latviešu autore Inese Krūmiņa debija daīlliteratūrā "Vilkme" ir dzimtas stāsts cauri gadu desmitiem, Latvijas vēsturei, cilvēku likteņiem. Vēsture prozā. Grāmatas vāks zināmā mērā raisa asociācijas ar padomju laika izdevumiem – rēgaini tēli vai kaili koki, ieturēti melnā, bēši brūnā krāsā ar sarkanu akcentu. Daudz no padomju laika saklausāms arī tekstā – galu galā lielu daļu mūža romānā aptvertās trīs paaudzes dzīvojušas Padomju Savienībā, un skaidrs, ka nav iespējams izstāstīt cilvēka likteni, neraksturojot toreizējo vidi.

Zināmā mērā šī grāmata ir viena no daudzām, kur dzimtas likteņu stāstā ietverts arī 20. gadsimta Latvijas vēstures izklāsts, taču ikviens autors, izvēloties tematu, tomēr cenšas atrast arī kādu jaunu šķautni vai pasniegšanas veidu. Krūmiņa to darījusi, izmantojot sistēmfenomenoloģijas (Helingera) metodi, pievēršoties tam, kā paaudžu paaudzēs cilvēki atkārtoti vienus un tos pašus uzvedības modeļus, īsti neizprotot rīcības cēloņus.

Grāmata ir ļoti viegli lasāma, vienkārša, autore valoda nav pārsātināta vai pārsmalcināta. Romāna nodaļu nosaukumos ietverti personvārdi – katrai nodaļai tie ir trīs: zemāk galvenais tēls un virs viņa, līdzīgi kā dzimtas kokā, vecāku vārdi. Citās nodaļās par virsrakstu izvēlēti ģeogrāfisku vietu nosaukumi. Personvārdu nodaļās atklājas konkrēto cilvēku stāsts, savukārt vietu nosaukumi atbilst tam, kur noritējuši šo cilvēku dzīvē nozīmīgi pavērsieni. Lasītājs secīgi iepazīstas ar dzimtu, kuras likteņa šķetinātāja ir Ika jeb Marika – tieši trešās paaudzes pārstāve mēģina saprast cēloņus savus senčus un pēcāk arī pašu piemeklējušam liktenim.

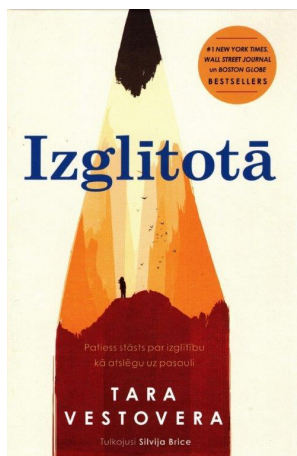
Kopumā lasāmviela interesanta un viegli uztverama, teksts ātri "ievelk sevī". Prognozēju, ka grāmata patiks vēsturiskās prozas cienītājiem un arī tiem, kuri interesējas par sistēmfenomenoloģiju.

<https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/190461-vilkme.html>

<https://www.la.lv/nenoraidit-pievilkšanas-speku>

Atslēgvārdi:

latviešu ģimenes sāga; dzimtu romāni

Vestovera, Tara. Izglītota. Tulkojusi Silvija Brice. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 383 lpp. ISBN 9789934089947.

Amerikāņu rakstnieces Taras Vestoveras autobiogrāfiskais romāns "Izglītota" ir skaudrs un šokējošs stāsts par izglītības teju neticamo spēju izraut cilvēku no tumsas. Un šo tumsu ir radījusi maniakāla apsēstība ar reliģiju, kuru Vestoverai piedzimstot nebija iespējas izvēlēties. Jaunā sieviete hronoloģiski izstāsta savu uzaugšanu reliģiozā ģimenē, mormoņu kopienā, atklājot ceļu, kā iespējams izkļūt no despotiska un slimā tēva ietekmes valgiem. Šis ceļš veda pa izglītības taku. Romāns brīžiem šķiet pārspīlējumu un neaptveramas fiziskās un emocionālās vardarbības piesātināts, tomēr tas tā šķiet lasītāja prizmas, pieredzes un dzīves pozīcijas dēļ. Vidējais aritmētiskais eiropietis ar savām zināšanām par to, kā notiek lietas mūsu kontinentā, bieži vien ir iestrēdzis ierobežotā izpratnē par to, kādi "melnie caurumi" iespējami ASV. Viena no šādām ēnas zonām ir reliģiskās kopienas, šajā gadījumā – mormoņi. Stāsta darbība galvenokārt notiek 1980. un 1990. gadu sākumā, kas brīžiem izklāstījumu padara šķietami īpaši nereālu.

Pievērsiet uzmanību grāmatas vākam – cik nozīmju tajā ietverts! Viens mazs cilvēks (simboliski pati Tara) milzīgu kalnu pakājē, mēģina rast tiem piederību. Vienlaikus zīmulis attēlots kā spice, kā mormoņu baznīcai ierastās smailes simbols, kas savukārt simbolizē cilvēka savienošanos ar dievu. Taču, izrādās, ka sarkans zīmulis ir arī autoritātes simbols. Sarkana zīmuļa glabātājs un lietotājs zina pareizāko veidu, viņam ir vara noteikt lietu kārtību. Tieši tā visu laiku ir uzskatījis Taras tēvs.

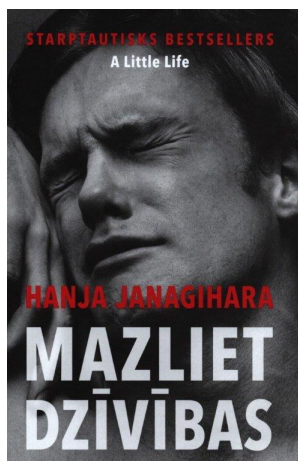
Grāmata sniegs pavisam nelielu, šauru un vienpusēju ieskatu ASV, taču dos krietni plašu redzējumu par fanātisku ticību, reliģisku apmātību apvienojumā ar naudas kāri un divkosību. Ja šī grāmata būs pirmā saskaršanās ar mormoņu reliģiju un informāciju par to, tā šķitīs kā nebeidzamu atklājumu pilns un šokējošs ceļojums ārpus realitātes. Grāmata nevar patikt tradicionālā satura nozīmē. Bet šokēt gan.

https://www.zvaigzne.lv/lv/jaunumi/aktualitates/300522-izglitota_izcila_gramata_par_realu_personu.html

<https://www.tvnet.lv/7134878/pasaule-valda-iluminati-un-satans-izglitota-patieks-stasts-par-izlausanos>

Atslēgvārdi:

amerikāņu autobiogrāfiskā proza; mormoņu reliģija

Janagihara, Hanja. Mazliet dzīvības. Rīga : Zvaigzne ABC, 2021. 736 lpp. ISBN 9789934083976.

Rakstniecei Hanjai Janagiharai otrās grāmatas "Mazliet dzīvības" tapšana bijusi emocionāli tik iztukšojoša, ka viņa šaubās, vai vispār kādreiz vēl rakstīs. Vismaz tā viņa apgalvojusi intervijās ārvalstu medijiem. Amerikāņu rakstniece radījusi stāstu par četriem draugiem, kas sākas visnotaļ nevainīgi – lasītājs iepazīstas ar četriem ambicioziem un uz mērķi virzītiem jauniem vīriešiem. Protams, ka arī viņi mēdz šaubīties par sevi, par savām spējām un talantiem, tomēr tiek pāri krīzes un depresijas periodiem un veiksmīgi izveido gan savu karjeru, gan privāto dzīvi. Taču vienam no viņiem veiksmē un pašpārlicinātība ir tikai fasāde, jo ķermenis nav vienīgais, kas viņam sāp.

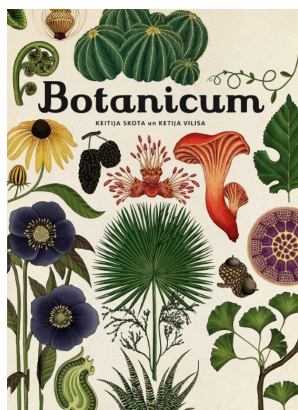
Romāns saņēmis vairākas prestižas literārās balvas, daudzām nominēts. Tulkots lielā skaitā pasaules valodu, dramatizēts un iestudēts teātros, visur izraisot vērienīgu ažiotažu. Grāmata ir ārkārtīgi spēcīga emocionāli, tā rosina diskusiju par daudziem svarīgiem jautājumiem, piemēram, par seksuālo vardarbību pret bērniem un tās atstātajām sekām, par cilvēka izšķiršanos veikt pašnāvību. Vienlaikus autores apzināti veidots, pārspīlētais neveiksmju kamols var izraisīt lasītājā arī pretēju efektu – slinkt ir tik daudz, ka nekas tāds dzīvē vienuviet, šķiet, nav iespējams, līdz ar to apdraudēta tiek lasītāja līdzjušanas spēja. Lai nu kā ar pārspīlēšanu, kamēr pats neizmēģināsi, nesapratīsi, kurā lasītāju kategorijā ietilpst. Izdevums būs lasāmviela prātam, kurš gatavs izvērtēt un pārdomāti analizēt izlasīto. Šis nav vienkārši skumjš stāsts – tā ir vairāku traģēdiju virkne, kas neizbēgami un neatgriezeniski sakropļo varoņu miesu un garu. Lasītājā neapšaubāmi tiek raisīta liela pārdomu gūzma – arī par to, vai par īstu mīlestību uzskatāma vienīgi tās tradicionālā (heteroseksuālā) forma; kur šī mīlestība robežojas ar vardarbību; kas īsti ir mīlestības vārdā maskējusies slimība un kā pret to attiekties.

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/166941-mazliet_dzivibas.html

<https://www.tvnet.lv/7218299/mazliet-dzivibas-romans-kuru-apspriez-visa-pasaule>

Atslēgvārdi:

amerikāņu romāni

Vilisa Ketija, Skota Keitija. Laipni lūgti muzejā : Botanicum. Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2020. 96 lpp. ISBN 9789984237510.

Jaunais izdevums ietilpst nu jau vairāku apjomīgu un izziņas bagātu enciklopēdiju sērijā, kura mūsu lasītājiem jau pazīstama, un ievieš mazos lasītājus neierobežotajā augu pasaules krāšņumā. "Gides" šajā ceļojumā ir bioloģe Ketija Vilisa un māksliniece Keitija Skota. Teksta autore ir Oksfordas Universitātes Bioloģiskās daudzveidības departamenta profesore, kā arī Kjū Karaliskā botāniskā dārza Zinātnes departamenta vadītāja. Ikdienā viņa pārsvarā ar mūsdienīgām metodēm un fosiliju palīdzību pēta dažādu ainavu un laikposmu bioloģisko daudzveidību.

Izdevums, tāpat kā pārējās sērijā ietilpstošās un jau izdotās enciklopēdijas, savā ziņā baudāms arī kā glezna un ar savu vizuālo izpildījumu sniedz estētisku pārdzīvojumu. Savukārt teksta daļa iepazīstina ar dažādām veģetācijas vidēm un augu grupām – kokiem, palmām un cikadejām, lakstaugiem, graudzālēm, vilkvāļītēm, grīšļiem un doņiem, orhidejām, bromēlijām... un arī ar pašiem pirmajiem uz zemeslodes atklātajiem augiem.

Šī nebūs grāmata dabas zinību apguvei pavisam maziem bērniem, un būs stipri jāpiepūlas, lai tajā atrasto informāciju sasaistītu ar Latvijas dabu vai izmantotu asociatīvo saišu veidošanā bērna mācību procesā, taču mēģināt var. Tomēr redzesloka paplašināšanai grāmata noteikti derēs jebkurā vecumā un, nenoliedzami, vislielākā šī darba vērtība ir baudījums acīm.

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/latviski-izdota-serijas-laipni-lugti-muzeja-jaunaka-gramata-botanicum.a348625>

<https://www.youtube.com/watch?v=pc895cCqr7E>

Atslēgvārdi:

augu evolūcija; augu ekoloģija; kultūraugi